

Kreativitet i barnevernsfaglig arbeid

Høgskolen i Oslo

Avdeling for økonomi-, kommunal- og sosialfag

Bachelorstudiet i barnevern -heltid

Fordypningsoppgave – Vår 2006

BVUH III

av

Mandana Yousefi

Innhold:

1. Innledning	2
2. Fenomenet kreativitet.....	3
3. Kreativitet i barneverntjenesten	5
3.1 Undersøkellesfasen	5
3.2 I møte med klienten	7
3.3 Hjelpetiltak	9
4. Kreativitet i sosialpedagogisk arbeid med barn og unge	10
5. Resiliens	13
6. Et kritisk blikk.....	15
7. Avslutning.....	18
Kilder:	19

1. Innledning

Tema for denne oppgaven er bruk av kreativitet i barnevernsfaglig arbeid. Jeg ble inspirert til å velge dette temaet etter at jeg hadde tatt et semester av studiet i Nederland (høsten 2005), og der hatt emne kreativitet. Jeg begynte å se at kreativitet kan knyttes til barnevernsfaglig arbeid og brukes som hjelpemiddel til å nå sosiale mål. Jeg har valgt å fordype meg i dette temaet fordi jeg tror jeg vil kunne dra nytte av det på min kommende arbeidsplass og videre faglig og personlig vekst og utvikling. I forkant av denne skriveprosessen har jeg lest en del om kreativitet og det har utvidet og beriket min forståelse av begrepet. Min oppfattelse av kreativitet har kanskje blitt noe mindre presist, men med en slik vid tolkning av begrepet, som jeg bruker i denne sammenhengen, blir begrepet mer adaptivt til det barnevernsfaglige og ikke noe som kun er forbeholdt kunsten og kunstnere. Jeg vil prøve å vise på hvilken måte kreativitet kan være til nytte i barnevernsfaglig arbeid. Min problemstilling er altså: *På hvilken måte kan kreativitet være til nytte i barnevernsfaglig arbeid?* Jeg vil ta tak i denne problemstillingen gjennom å vise hvordan barnevernspedagogen kan utnytte sine egne kreative ressurser, hvordan barnevernspedagogen kan dra nytte av kreative tilnæringsmåter eller løsninger og hvordan ta i bruk klientenes eller brukernes kreative ressurser.

Oppgaven er inndelt ved at begrepet kreativitet presenteres først, og så kommer det en del om hvordan kreativitet kan utnyttes i det barnevernsfaglige arbeidet. Jeg vil prøve å vise generelt hvordan det kan komme til nytte i sosialpedagogisk arbeid og mer konkret i arbeidet som utføres av barneverntjenesten. Grunnen til det er at sosialpedagogisk arbeid kan omfatte så mange ulike måter å jobbe på og det er en viss uforutsigbarhet i arbeidsoppgavene, mens arbeidet barneverntjenesten utfører består av mer konkrete arbeidsoppgaver og styres av lovbestemmelser som gjør arbeidsoppgavene mer forutsigbare. På den måten får jeg mulighet til å ta for meg de ulike delene av arbeidet i barneverntjenesten. Videre vil jeg presentere resiliensforskningens funn når det gjelder kreativitet. Dette for å vise hva det kan bety å aktivt stimulere og ta i bruk de unges kreative ressurser. Deretter følger et kritisk blikk og noen ord om mulige begrensninger og hindringer i forhold til bruken av kreativitet i barnevernsfaglig arbeid. Etter det avrunder jeg med en avslutning.

2. Fenomenet kreativitet

Det er mange som har forsøkt å definere begrepet kreativitet, og det finnes mange ulike oppfatninger av begrepet. I litteraturen jeg har lest, legger noen stor vekt på det innovative, originale, altså at det skal være noe nytt, mens andre ikke har dette som en vesentlig del av begrepet. Disse mener at kreativitet kan være nyskapende, men at det ikke betinger noe som aldri har vært oppfunnet eller gjort tidligere (Ellen Bach, 1972; Astrid Eidseth Rygh, 1986). Jeg støtter meg i denne oppgaven til sistnevnte forståelse av begrepet.

Henrik Wengels (1972) definisjon av begrepet er blant annet at kreativitet er et samspill mellom et menneske og et miljø. Å være kreativ handler om å se en utfordring og ta den. Når oppgaven er fullført, vil man ha satt sitt personlige preg på “produktet”. Det handler om hvor mye av en selv man legger i arbeidet. Oppgaven eller utfordringen kan i denne sammenhengen være hva som helst i miljøet, for eksempel ens forhold til et annet menneske eller det å lage en spesiell rett. Ikke helt ulik denne definisjonen, forklarer Bernard Gelfand (1988) kreativitet som en spesiell form for problemløsning.

En gruppe teoretikere med Guliford i spissen mener å kunne forklare kreativitet gjennom mentale ferdigheter (Gelfand, 1988). I følge Guliford er kreativitet en kognitiv variabel på linje med intelligens (Bach, 1972). Han, og en rekke andre teoretikere, anser divergent tenkning som nødvendig for å kunne tenke kreativt (Gelfand, 1988; Per Arne Olsen, 1999). Guliford hevder at det viktigste arbeidet som utføres ved divergent tenkning er det arbeidet som gjøres i forhold til kreativitet (Gelfand, 1988). Dette utspiller seg ved at man lett kan produsere mange alternative ideer og er fleksibel i tankegangen. Guliford ser, i likhet med andre, på kreativitet som et viktig aspekt ved problemløsning.

Innen kreativitetsforskningen er konvergent og divergent tenkning to sentrale begreper. Konvergent tenkning er knyttet til venstre hjernehalvdel og divergent tenkning er knyttet til høyre hjernehalvdel (Rygh, 1986; Olsen, 1999). Konvergent tenkning karakteriseres ved blant annet at den er målrettet, systematisk, logisk og

analytisk (Olsen, 1999). Divergent tenkning markeres ved blant annet iderikdom, fleksibilitet, spontanitet og en lekende, åpen og helhetlig tenkning.

Forskning og teorier om menneskelig ressurser fastslår at høyre og venstre hjernehalvdel har kontrollfunksjoner for ulike typer evner (Rygh, 1986). Venstresiden forvalter lineære funksjoner som språk, logikk og analyse, mens høyresiden forvalter romlige funksjoner, de intuitive og kunstneriske sidene av oss. Til sammen utgjør dette i følge Rygh (1986) våre totale menneskelige ressurser. Når vi forholder oss til og utnytter begge disse sidene av oss, benytter vi altså våre totale ressurser. Hagemann sier at det er i en slik tilstand, hvor du oppnår en balanse mellom høyre og venstre hjernehalvdel at kreativiteten blomstrer (Gisela Hagemann, 1992).

Ellen Bach (1972) sier at hun etter å ha lest en god del av litteraturen om kreativitet, har kommet frem til at kreativitet først og fremst er en prosess. Denne prosessen er livslang og fremmer individets vekst og utvikling. Hun går så langt som å si at enhver aktivitet på det indre eller ytre plan er kreativ, så sant den fremmer individets utvikling.

Noen tror at evne til kreativitet er forbeholdt noen spesielle personer som kunstnere og musikere, men det finnes flere teoretikere som hevder at vi har alle evne til å være kreative og skapende (Rygh, 1986; Gelfand, 1988; Hagemann, 1992; Olsen, 1999). Det gjelder bare å bringe den frem. Rygh (1986) sier at vi til og med kan kommunisere kreativt uten å være klar over det selv. Det kan være for eksempel måten vi beveger kroppen vår på.

Disse forklaringene på begrepet kreativitet, gjør kreativitet til en livslang prosess som handler om individet og dets interaksjon med omgivelsene og seg selv. Man vil kanskje kunne si at det kreative "produkt" blir vårt liv og vårt forhold til verden. Om en tolker livet som individet i utvikling og vekst, vil det kanskje kunne samsvare med kreativitetsforskeren Ellen Bachs definisjon.

Som vi ser kan kreativitet være et ganske vidt begrep. Ingen av definisjonene skiller mellom bra eller dårlig kreativ utfoldelse, og skiller heller ikke mellom stor eller liten grad av kreativitet. Et barneteater stykke og et teaterstykk på Nationalteatret, vil

begge kunne karakteriseres som kreative aktiviteter. Det ene er ikke mer eller mindre kreativt enn det andre. Det samme gjelder om man bruker sine kreative evner til å konstruere et ødeleggelsesvåpen eller å utvikle nye utstyr eller hjelpeapparater til nytte for funksjonshemmedes hverdag. I denne sammenhengen, hvor jeg knytter kreativitet til det barnevernsfaglige arbeidet, er det i den hensikt å vise hvordan det kan hjelpe fagpersonen å nå de mål som er fastsatt i arbeidet, og som følger yrkesetiske prinsipper og verdier.

3. Kreativitet i barneverntjenesten

Å jobbe i barneverntjenesten kan også bety å ha mulighet til å jobbe kreativt. Her har jeg valgt å ta for meg spesielt to faser i arbeidet som kanskje gir et noe større rom for dette. Det er undersøkelsesfasen og valg av tiltak. I undersøkelsesfasen vil jeg rette fokus mot saksbehandlerens kontakt med klienten(e), arbeidet før møtet med klientene og selve undersøkingen av barnets livssituasjon. Når det gjelder tiltak vil fokuset være hjelpetiltak og valg av det i forhold til den enkelte klienten og familien. Med andre ord vil jeg se på muligheter for kreative tilnæringsmåter og løsninger, samt utnytting av både saksbehandlerens og klientenes kreative ressurser.

3.1 Undersøkelsesfasen

Gelfand (1988) ser på sosialt arbeid som problemløsningsarbeid, og kreativitet som en form for problemløsning. På den måten begrunner han kreativitet som gående hånd i hånd med sosialt arbeid. I barneverntjenesten vil en bekymringsmelding som antas å ha forhold som kan gi grunnlag for iverksettelse av tiltak, forplikte saksbehandleren til å starte en undersøkelse (Bunkholdt og Sandbæk, 2004). Herfra må saksbehandleren gå i gang med problemløsningsarbeidet. Saksbehandleren må velge på hvilken måte hun skal gå frem ved første henvendelse eller kontakt. Saksbehandler kan for eksempel ta kontakt via telefon eller brev. Det finnes ingen absolutte regler for hvordan man best gjør dette, uansett hvilken metode man velger. Det vil med andre ord mer eller mindre være opp til den enkelte saksbehandleren, hvordan hun eller han velger å utforme et brev, en samtale eller det første møtet. Her kan saksbehandleren ta i bruk også sine kreative ressurser i utførelsen av arbeidet. Det er ikke utenkelig at resultatet muligens vil bli bedre når man tar i bruk flere av sine

ressurser i arbeidet. Dette poenget påpeker også Gelfand. Han fremhever at sosialarbeidere og en rekke andre profesjonelle hjelpere ser på kreative løsninger og tilnæringsmåter som avgjørende for et vellykket arbeid.

Før det første møte med klienten er det viktig at saksbehandleren leser bekymringsmeldingen nøye og danner seg flere hypoteser (Bunkholdt og Sandbæk, 2004). Divergent tenkning og en kreativ tilnærming, vil i denne sammenhengen være til hjelp i den forstand at man vil kunne raskt produsere en rekke hypoteser. Saksbehandleren kan først jobbe med å få frem tenkelige og utenkelige hypoteser for å åpne øynene for de mulige hypotesene som faktisk kan være, for deretter å vurdere de og fjerne de eventuelt uhensiktsmessige hypotesene (Rygh, 1986; Gelfand, 1988). Her vil saksbehandleren først ta i bruk divergent tenkning og deretter konvergent tenkning for å analysere og vurdere hypotesene systematisk.

Før man skal tenke seg frem til eller jobbe med en mulig løsning, vil det ofte være et ønske å ha først definert et problem. Problemdefinering i et komplekst og sammensatt problemområde er etter Gelfands synspunkt, et “stykke” kreativt arbeid (Gelfand, 1988). Arbeidet i undersøkelsesfasen, før et eventuelt valg av tiltak, kan man kanskje si består av kartlegging og muligens problemdefinering i et kompleks område.

I undersøkelsesfasen er det av vesentlig betydning at saksbehandleren gjør et grundig undersøkelses arbeid (Bunkholdt og Sandbæk, 2004). Dette reguleres også av barnevernlovens § 4-3 som tilsier at en undersøkelse ikke skal være mer omfattende en nødvendig. Det betyr ikke at man kan unnlate å opplyse saken godt. Om nemnda mottar en ufullstendig opplyst sak, kan nemndsleder sende saken i retur (Knut Lindboe, 2003; Elisabeth Backe-Hansen, 2004). Det å undersøke og finne data er også en del av den kreative problemløsningsprosessen (Gelfand, 1988). Gjennom divergent tenkning vil saksbehandleren stille flere spørsmål og undersøke flere sider av saken. En kreativ tilnærming vil gjøre at en lett kan se klienten eller problemet i ulike perspektiver (Gelfand, 1988). Det vil da med andre ord hemme ensidige syn, som for eksempel: “Jenta er lat. Hun gidder ikke gjøre noen ting!”. Å være kreativ bidrar til at man oppdager sammenhenger og ser ting man ikke så tidligere (Hagemann, 1992; Geir Kaufmann, 2006). På denne måten kan kreativt problemløsning kanskje karakteriseres som et helhetssyn, noe som er vesentlig i barnevernsfaglig arbeid.

Det å ha en godt belyst sak vil i tillegg øke sannsynligheten for vellykket resultat av et eventuelt tiltak (Bunkholdt og Sandbæk, 2004). Mens man i ordinær problemløsning har en tendens til å raskt finne frem til én riktig løsning, vil man i kreativ problemløsning først produsere en rekke løsninger, for senere å velge den best egnede (Gelfand, 1988).

En kreativ person vil stille spørsmålstegn ved vedtatte sannheter (Hagemann, 1992). Leira (2003) presenterer i sin bok *Det gode nærvær* Bourdieus begrep “doxa”. Doxa betyr det vi tar for gitt. Begrepet doxa viser til hvordan vi oppfatter og avspeiler verden i kategorier som vi ikke er klare over selv. Med en kreativ holdning vil en som sagt være åpen og fleksibel, og ved å stille spørsmålstegn, vil man muligens bli mer bevisst det dokiske i ens kultur. Bevisstgjøring eller brudd med doxa har i seg en mulighet for positiv utvikling og fremgang (Halldis Karen Leira, 2003). Videre vil det kunne være lønnsomt i møte med klienter med en annen etnisk og kulturell bakgrunn en den saksbehandleren selv har. Det kan være lønnsomt om saksbehandleren klarer å bli mer bevisst det doksiske i sin kultur slik at hun eller han i mindre grad tar ting for gitt som for klienten for eksempel virker helt uvesentlig. Det vil kunne med andre ord muligens bidra til å lette kommunikasjonen og kanskje til og med minske sjansen for eventuelle misforståelser.

3.2 I møte med klienten

Kreativitet er nødvendig når man står overfor uvanlige eller unike situasjoner (Gelfand 1988). En barnevernsarbeider møter i sitt arbeid ofte på slike situasjoner, for eksempel ved direkte møter med klienten. Med en slik forståelse vil en kunne si at barnevernsarbeidere bør kunne ta i bruk sine kreative evner. Selv om en situasjon kan likne på en annen, vil ethvert møte mellom to eller flere personer kunne kalles unik. Unik i den forstand at akkurat den gjeldende situasjonen aldri har vært tilstede tidligere.

Når barnevernsarbeideren skal møte klienten er det viktig at vedkommende har en åpen holdning og møter klienten med respekt (Bunkholdt og Sandbæk, 2004). Ved å ha en kreativ innstilling tiltrer man en åpen holdning (Gelfand, 1988; Hagemann

1992). På den måten vil kreativitet også i denne delen av arbeidet kunne komme saksbehandleren til nytte. Det å ha en åpen holdning betyr også å lytte til familiens egne beskrivelser og forståelse av situasjonen eller problemet (Bunkholdt og Sandbæk, 2004). Her kan kreativitet, fleksibilitet og åpenhet kanskje gjøre det lettere for barnevernsarbeideren å godta familiens egen forståelse eller oppfatning, selv om hun eller han ikke nødvendigvis er enig i det de måtte mene. Om man i barneverntjenesten spiller med “åpne kort” og tar familien med i prosessen, vil den positive konsekvensen av det kunne være at klientene eller familien også tilegner seg noen problemløsningsteknikker ved å se hvordan saksbehandleren nærmer seg og tar tak i problemet på, og imitere den (Gelfand, 1988).

Rygh (1986) sier: “En dyktig pedagog trenger å øve opp sin evne til å kommunisere for å kunne bli et fleksibelt redskap for seg selv i arbeid med andre mennesker.” (Rygh, 1986:60). En barnevernsarbeider møter mange ulike mennesker, og hun eller han må kunne forholde seg og respondere adekvat til klientenes følelses- eller raseriutbrudd (Bunkholdt og Sandbæk, 2004). I situasjoner som det kan barnevernsarbeideren ta i bruk sin kreativitet for å møte utfordringene som melder seg. I arbeidet barneverntjenesten utfører, legges det stor vekt på samarbeid. Det er i hovedsak barnevernsarbeideren som har ansvar for samtaler og møter med klientene. Hun eller han kan da ta i bruk sine kreative ressurser og fleksibilitet for å tilpasse seg det mangfold av personer og situasjoner som oppstår.

Det er av betydning at saksbehandleren er bevisst sine egne verdier og personlige meninger, og klarer å skille disse fra arbeidsplassens verdier, oppgaver og mål (Røkenes og Hanssen, 2003). Kreativitet og nytenkning handler også om å opprette en balanse mellom arbeid og privatliv (Hagemann, 1992). Det er viktig at man i arbeid med mennesker, selv også opptrer som et medmenneske og ikke kun ønsker å vise seg som en “objektiv” og upersonlig fagperson, da det er en selv som er det viktigste redskapet i dette arbeidet (Rygh, 1986). Røkenes og Hanssen (2003) bruker begrepet personlig profesjonalitet og setter en grense mellom det personlige og det private. Dette er et kjennetegn ved hjelperelasjonen eller ved samhandling mellom klienter eller brukere og yrkesutøvere i barnevernsfaglig arbeid. I den daglige yrkesutøvelsen er det likevel i stor grad opp til en hver å skape en naturlig avgrensning av det private (Røkenes og Hanssen, 2003).

3.3 Hjelpetiltak

Statistikker lagt frem av Statistisk sentralbyrå viser at den største delen av barnevernets tiltak består av hjelpetiltak (<http://www.ssb.no/aarbok/tab/tab-139.html>, lastet ned 02.05.2006). Ved utarbeidelsen av hjelpetiltak finnes det en god mulighet til å ta i bruk både saksbehandlerens og klientenes kreative ressurser. Lovverket setter ingen begrensninger for hva slags type hjelpetiltak barneverntjenesten kan tilby, men lister opp noen eksempler på hva hjelpetiltak kan bestå av. Dette er blant annet støttekontakt, barnehage eller besøkshjem. En slik oversikt i barnevernlovens § 4-4 indikerer til en viss grad hvilke hjelpetiltak som barneverntjenesten bør kunne tilby dem som trenger hjelp (NOU 2000:12). For å kunne gi barnet og familien nødvendig hjelp til riktig tid, noe som også er formålet med lov om barneverntjenester, vil det trolig iblant være nødvendig å tenke nytt for å gi den enkelte klienten et passende og tilstrekkelig hjelpetilbud. Her kan barnevernsarbeideren dra nytte av sine kreative ressurser og forestillingsevne og kombinere det med den fagkunnskapen hun eller han besitter. Det vil selvfølgelig finnes noen tenkelige begrensninger i denne sammenhengen, for eksempel økonomiske rammebetingelser og tidsfrister som saksbehandler må forholde seg til. I tillegg vil eksemplifiseringene i barnevernsloven som nevnt ovenfor, kunne bidra til å gjøre det vanskeligere for saksbehandleren å utvikle og benytte alternative tiltak (NOU 2000:12). Jeg ønsker å nevne også en annen mulig hindring, og det er det kollegiale miljøet. Barnevernsarbeid og vurderinger innen dette feltet handler i mange tilfeller om skjønnsutøvelse (Unni Berven, 2004 etter Irene Levin, 2004). Under denne skjønnsutøvelsen foregår det en interaksjon mellom kollegaer (Levin, 2004). Man spør hverandre hva som er rimelig og hensiktsmessig å gjøre i de ulike sakene og forhører seg om det man har kommet frem til er tilstrekkelig. Slik jeg ser det, kan det kollegiale miljøet virke som en hindring i den forstand at saksbehandlere kan vegre seg for å selv tenke frem til eller foreslå alternative tiltak for ikke å “unødig” utsette seg for mulig kritikk fra medarbeidere.

En kreativ person vil sette spørsmålstegn ved aksepterte løsninger og vedtatte sannheter (Bertil Sundin, 1978 etter Olsen, 1999). Det er kanskje ikke utenkelig at det å stille spørsmålstegn og undre seg over fenomener kan sette i gang en refleksjon. Fruktbare refleksjoner og bevisstgjøring hos yrkesutøvere blir vel heller sett på som

noe positivt og ønskelig i en slik sammenheng.

Om saksbehandleren stimulerer klientenes kreativitet og trener opp deres evne til å komme frem til en rekke alternative forslag eller løsninger, vil det kunne påvirke klientens handlingsevne. Det kan skje ved at neste gang klienten møter en hindring vil hun eller han kunne klare å tenke seg frem til flere ulike måter å respondere eller løse problemet på, og deretter ut fra det velge det beste handlingsalternativet. Det å ta klienten med i prosessen kan knyttes til begreper som empowerment og myndiggjøring (Per-Åge Gjertsen, 2003). Det er flere lover som tar for seg barn og unges myndiggjøring og medvirkning. I følge barnevernlovens § 6-3 skal barn som har fylt syv år og yngre barn som er i stand til å danne seg egne synspunkter informeres og gis anledning til å uttale seg, før det tas en avgjørelse som berører barnet. Barnets mening skal vektlegges i forhold til barnets alder og modenhet.

4. Kreativitet i sosialpedagogisk arbeid med barn og unge

I det foreliggende ønsker jeg å vise hvordan kreativitet kan komme til nytte i det sosialpedagogiske arbeidet med barn og unge. Det vil jeg forsøke å gjøre hovedsakelig gjennom å vise på hvilken måte barnevernspedagogen kan ta i bruk både de unges kreative ressurser og sin egen kreativitet.

Rygh (1986) hevder at all sosialpedagogisk og barnevernsfaglig arbeid krever kontinuerlig bruk av de kreative evner fagpersonen har. Det er viktig at barnevernspedagoger kan skape nye, kreative innfallsvinkler til kontakt med andre (Rygh, 1986). Hvis barnevernspedagogen forholder seg til klienten på en måte som er ny for klienten, vil det kunne hjelpe klienten til å innta en ny rolle og gi hun eller han mulighet til å åpne seg for ny utvikling og vekst (Rygh, 1986). Når klienten oppdager at det er flere måter å delta i og føre en samtale på, og ser de mulighetene det gir til å forandre en situasjon på, vil det skape en følelse av trygghet og økt selvtillit hos klienten (Rygh, 1986). Erkjennelse av mulighetene i kreativ kommunikasjon kan bli et hjelpemiddel til å foreta ansvarlige valg og handlinger. Å bruke seg selv aktivt i nye roller vil kunne stå for en positiv utvikling (Rygh, 1986).

I barnevernspedagogers yrkesetiske grunnlagsdokument står det at yrkesutøveren skal møte menneskers behov og bidra til at de får brukt sine ressurser. Lorentz Nybø (2001) hevder at mange av menneskene vi møter som klienter har sin sterke side innenfor det kreative. Ut fra dette vil det kanskje virke rimelig å si at det er viktig at barnevernspedagoger legger til rette forholdene slik at klientene eller brukerne får brukt sine kreative ressurser. Det å hjelpe klientene til å mobilisere og ta i bruk egne ressurser, vil kunne gi dem opplevelse av mestring og innflytelse eller styring over sitt eget liv (Nybø, 2001). Dette vil igjen kunne ses i retning av myndiggjøring av klientene.

I sin bok *Det gode nærvær*, presenterer Leira (2003) hendelse - indre dialog / selvoppfatning - handlingsrom, som grunnenheten i den psykokulturelle dialogen. Ut fra dette påvises selvoppfatningen som bestemmende for et individs atferd. Enhver hendelse forklares som alltid å bli kodet i en indre dialog som fører til et nytt handlingsrom (Leira, 2003). Det anses å være et evig samspill mellom disse tre elementene i den psykokulturelle dialogens grunnenhet. Når man som barnevernspedagog skal analysere dette er man ikke nødt til å ta utgangspunkt i hendelsen, men man kan også velge å ta utgangspunkt i selvoppfatningen eller handlingsrommet (Leira, 2003). Hvis en ungdom en rekke ganger opplever mestring ved utførelsen av en aktivitet kan denne hendelsen, når den blir kodet eller analysert føre til at ungdommen får økt selvtilit og en positiv selvoppfatning. Og det å ha en positiv selvoppfatning skaper et bedre handlingsrom, ved at det gir personen styrke og mot til å våge å handle i nye retninger og endre atferden (Leira, 2003).

“En grunnleggende kreativ holdning til livet er roten til en sunn modningsprosess og personlighetsutvikling“ (Rygh, 1986:26). Etter Ryghs forståelse, vil blokkering av en persons kreativitet ramme selve grunnlaget for dens livsglede. Noen hevder at all form for kunnskapstilegnelse, valg og handlinger er avhengig av estetiske og kreative erfaringer (Olsen, 1999). Med et slik syn vil det kunne anses som viktig at barnevernspedagoger åpner for kreative aktiviteter og legger til rette for at klientene kan utfolde seg kreativt.

I yrkesetisk grunnlagsdokument for barnevernspedagoger, sosionomer og vernepleiere står det skrevet at yrkesutøveren må våge å se den andre og å la seg engasjere.

Kreativitet handler også nettopp om å ha et åpent syn, en varhet, sensitivitet og evne til å se detaljer (Gelfand, 1988; Hagemann, 1992). Dette er kvaliteter som vil kunne være fordelaktig når hjelperen eller barnevernspedagogen skal se den andre. Når barnevernspedagogen ser den andre, blir det vel antakelig lettere for hun eller han å prøve å starte der klienten er. Det er flere som påpeker viktigheten av at yrkesutøveren begynner der klienten er (Røkenes og Hanssen, 2003; Levin, 2004). Slik kreativitet er beskrevet i dette avsnittet, vil det i tillegg kanskje kunne være til nytte når barnevernspedagogen skal tiltre en anerkjennende holdning. Som nevnt ovenfor, oppfordres barnevernspedagoger til å la seg engasjere i arbeidet. Kreativitet betegnes av Hagemann (1992) som å være et aktivt engasjement. Noen hevder at barnevernspedagoger vil bli mer engasjerte i arbeidet hvis de tar i bruk sine kreative ressurser (Gelfand, 1988; Kaufmann, 2006). Ikke utenkelig er det at om barnevernspedagogen viser et sterkt engasjement, vil det kunne det virke styrkende på kontakten og tilliten til barnevernspedagogen (Jon Lange, 2002).

Sosialpedagogisk arbeid knyttet til barn og unge vil i stor grad være rettet mot aktiviteter og aktivisering (Nybø, 2001). Innenfor aktivitetsfagene anses kreativitet ofte som helt nødvendig for en faglig utvikling (Olsen, 1999). Kunstneriske og kreative aktiviteter appellerer til viktige sider ved personligheten i følge Olsen. Gjennom uttrykksmuligheter og erfaringer som slike aktiviteter gir, vil klientene utvikle nye språk og kommunikasjonsferdigheter. På denne måten kan barn og unge gis mulighet til å utvikle seg som individer på samme tid som deres kommunikasjon med andre berikes (Olsen, 1999). Dette kommer vi tilbake til senere, under overskriften “resiliens”. Kreative orienterte aktiviteter utvikler i tillegg til evne til kontakt med andre, også evne til omsorg og medfølelse (Rygh, 1986). På den måten påvirker kreativitet kvaliteten på samværet mellom mennesker. På det individuelle planet vil det å være kreativ gi opplevelse av vekst og styrke individets selvfølelse (Rygh, 1986).

Hovedmålet med aktiviteter og aktivisering i sosialpedagogisk arbeid er å gi de unge merstringsopplevelser (Nybø, 2001). For å kunne gi mulighet til opplevelse av mestring er det derfor viktig å få i gang den unges egenaktivitet og å oppmuntre til dens egen funksjon. De pedagogiske konsekvensene vil blant annet være at man prøver å organisere aktiviteter hvor det ikke er mulig å gjøre “feil” og hvor deltakerne

ikke direkte blir vurdert ut ifra sine prestasjoner.

Når barnevernspedagoger ønsker å bidra til å realisere mestringsressurser hos klientene er det nødvendig å tenke bredt og fordomsfritt og ikke smalsporet og forenklet (Nybø, 2001). Om barnevernspedagogen har en kreativ innstilling vil det kunne hjelpe hun eller han til å klare å gjøre dette. Fordi med en kreativ tilnærming tiltrer man som sagt en fleksibel og åpen holdning og man ønsker å forstå og se fenomener i ulike perspektiver (Hagemann, 1992).

Antonovsky hevder at et menneskes opplevelse av sammenheng er avgjørende for hvordan det greier seg (Nybø, 2001). En del jøder som hadde klart å overleve konsentrasjonsleirene under andre verdenskrig, og som viste god tilpasning og var sunne til tross for det de hadde vært gjennom, fortalte at grunnen til at de hadde klart seg så bra, var at de hadde de hadde greid å skape og holde fast på en opplevelse av indre sammenheng. For å kunne oppnå denne opplevelsen av sammenheng kan kreativitet synes å være en hjelpende faktor. Det blir i en rekke undersøkelser innen kreativitetsforskningen nettopp sett på personers evne til å se sammenheng, blant annet ved å få personen til å koble og sette sammen ulike begreper eller fenomener som tilsynelatende ikke har noe med hverandre å gjøre, for å måle kreativitet (Kaufmann, 2006). I det følgende skal vi se litt nærmere på resiliensfeltet som også fokuserer på mennesker som klarer seg bra, til tross for vanskelige livssituasjoner og erfaringer.

5. Resiliens

Her vil jeg hovedsakelig vise hvilken nytte det kan ha om barnevernspedagoger stimulerer, legger til rette for og aktivt bruker de unges kreativitet. Utgangspunktet for dette vil være resiliensforskningens bidrag og resultater rettet spesielt rundt fenomenet kreativitet.

Resiliens er et begrep som blir brukt om personer som har vært eller er utsatt for vesentlig belastning, men som til tross for denne belastningen har en tilnærmet normal utvikling og fungerer godt (Waaktaar og Christie, 2004). I forståelsen av resiliens finner man at det skal en passe dose risiko til for at en person skal utvikle resiliens (Anne

Inger Helmen Borge, 2003). Det er med andre ord snakk om at man handler “riktig” i en risikofylt situasjon. Resiliens betegner prosesser som fører til at utviklingen når et tilfredsstillende resultat, til tross for erfaringer med risikofylte situasjoner. Det dreier seg altså om et samspill mellom individet og situasjonen det befinner seg i (Borge, 2003).

Det finnes ingen oppskrift for utvikling av resiliens, men resiliensforskningen har klart å finne frem til en rekke faktorer som virker resiliensfremmende. En av disse faktorene er kreativitet (Borge, 2003; Waaktaar og Christie, 2004). Med en slik fagkunnskap vil man muligens kunne se betydningen av at barnevernspedagoger stimulerer barn og unges kreativitet. Nybø (2001) hevder at den unges kreativitet er en sentral ressurs for hjelperen, og at en realisering og utvikling av denne er et viktig mål i arbeidet.

Kreativitet ses i denne sammenhengen å bestå av minst to former, en kunstnerisk og en “systemskapende“ (Waaktaar og Christie, 2004). Sistnevnte består av evnen til å kunne se sammenhenger og system i store og komplekse områder. Denne evnen gjør det for eksempel mulig for et barn som lever i en kaotisk tilværelse å skape orden, slik at det lettere kan orientere seg og fungere i en slik livssituasjon. Som sagt vil evnen til å se sammenheng, skape en indre orden og kunne se en mening med livet eller livssituasjonen man er i, føre til eller fremme ens psykiske helse og utvikling.

Kunstnerisk kreativitet handler om å holde på med symboliserende aktiviteter som for eksempel dans, musikk eller billedkunst (Waaktaar og Christie, 2004). Slike aktiviteter med kunstneriske uttrykk, kan hjelpe menneske til å finne nye måter og veier til å formidle seg på (Nybø, 2001). Kunsten har en kapasitet til å dekke menneskets behov for å finne mening og til å kommunisere. Kunstnerisk kreativitet kan i tillegg gi oss inspirasjon, spenning og glede (Nybø, 2001).

Om en barnevernspedagog aktivt stimulerer den unges kreativitet, vil det kunne bidra til å fremme resiliens og godartet utvikling hos personen. Dette kan barnevernspedagoger gjøre ved å for eksempel organisere aktivitets grupper som inneholder aktiviteter med lek, musikk, bevegelse, tegning og andre kreative uttrykksformer (Waaktaar og Christie, 2004). Det er også mulig å stimulere barnas

kreativitet ved å be de komme med ideer og la de være med å bestemme et opplegg for hva som skal gjøres. Med dette mener jeg ikke at barnevernspedagogen skal tvinge eller presse barn og unge til å komme med ideer til hva som kan gjøres. Selv i barnevernssaker hvor det ofte kan være snakk om langt større og mer inngripende opplegg eller tiltak har ikke barnet en plikt til å uttale seg (Lindboe, 2003).

Det er viktig å bemerke seg at det som betegnes som resiliensfrembringende faktorer, også har i seg en mulighet til å være det motsatte i noen tilfeller (Borge, 2003). For eksempel blir evnen til å forstå, generelt sett på som en positiv faktor, men i enkelte tilfeller vil det kunne være en større belastning for barnet å forstå situasjonen. Dette kan være risikosituasjoner hvor det å forstå betyr at man erkjenner en stor fare man er utsatt for, og dermed utsettes for en ytterligere stressfaktor.

6. Et kritisk blikk

Kaufmann (2006) sier at det i en kreativ tankeprosess må være rom for en åpen og søkende problemløsning, uten at det er fastsatt noen klare forhåndsdefinerte mål. Ut fra et kreativitetssyn vil det være en god nok målsetting at man ønsker å finne noe nytt, interessant og potensielt kunnskapsmessig betydningsfullt (Kaufmann, 2006). Tatt dette i betraktning kan en spørre seg om det i barnevernsfaglig arbeid er forsvarlig å bedrive en slik praksis. Man kan kanskje skape seg et skrekkbilde av barnevernspedagoger som bruker klientene eller brukerne som prøvekaniner for sine kreative impulser, og som ikke lar seg binde av målformulert praksis. Slik jeg forstår det, og har forsøkt å vise her, skal ikke ønske om eller strevet etter å være kreativ gå på bekostning av arbeidsplassens oppgaver og mål. Om barnevernspedagogen tar i bruk både divergent og konvergent tenkning, som forklart og eksemplifisert tidligere i teksten, skal hun eller han riktig nok analysere og gjøre et ansvarlig valg før hun eller han utfører den valgte handlingen. Der hvor arbeidet utpreget er rettet mot kreativitet og den kreative prosessen, som for eksempel ved en kunstnerisk aktivitet som maling, vil det som Kaufmann beskriver, være mer treffende og kanskje symbolisere gode forhold å jobbe i, da det virker som det vil gi kunstneren den nødvendige friheten til å utfolde seg fritt.

Noen kan tenke at kreative aktiviteter og handlinger alltid er spontane og

usystematiske, men det behøver det slettes ikke å være. Kreative handlinger eller resultater kommer ikke ut av intet. Det handler om organisering og reorganisering av ideer og ferdigheter man allerede behersker og har god kjennskap til fra før (Wormnes og Manger, 2005). Gelfand (1988) presenterer i sin bok *The Creative Practitioner*, en kreativ problemløsnings modell som viser trinn for trinn hvordan man på en systematisk og kreativt måte kan komme frem til gode løsninger i sosialt arbeid.

I dagens samfunn kan man merke et økende press på at sosialt arbeid skal bli evidensbasert (Levin, 2004). Evidensbasert praksis betyr at det som gjøres er bygget på studier der det finnes støtte for fremgangsmåtene (Levin, 2004). Det å arbeide gjennom kreative tilnæringsmåter og respondere kreativt til utfordringer, kan gjøre at praksisen i liten grad blir evidensbasert. Levin (2004) skriver at evidens kan være vitenskapelig forankret, og i den sammenhengen altså kunnskap, eller forankret i skjønn og i den sammenhengen basert på erfaringer. Hvis barnevernspedagoger samler seg erfaringer om det å jobbe kreativt og det å aktivt ta i bruk sine kreative evner gjennom sin praksis, og ser at den måten å arbeide på fungerer bra, vil det kanskje etter hvert kunne bli akseptert som evidens. Det å ta i bruk klientenes eller brukernes kreative ressurser, er det flere som har sett nytten og verdien av. I den sammenhengen kan jeg nevne for eksempel resiliensfeltet og forskningen innenfor det området og aktivitetsfagene.

Det vil nok finnes flere hindringer i forhold til det å være kreativ på arbeidsplasser barnevernspedagoger befinner seg på. Arbeid i institusjoner betyr ofte samarbeid med flere og man er vel sjelden egenrådig. Derfor faller kanskje naturlig fokuset mer på enighet i gruppen, enn på det å komme frem til en kreativ løsning. Videre inneholder barnevernsfaglig arbeid en del evalueringer, men kreativitet forutsetter at man til en viss grad utsetter evalueringen (Hagemann, 1992). I systemer hvor det finnes byråkrati, og bestemmelser og valg av handlinger tar lang tid, må gås gjennom og kanskje godkjennes av flere, vil det antakelig kunne hemme kreativiteten hos yrkesutøveren. Man kan se at dette er et helt annet arbeidsmiljø enn de forhold og forutsetninger Kaufmann legger for kreativ utfoldelse. Man kan kanskje undre seg om det virkelig er rom for at barnevernspedagoger tar i bruk sine kreative ressurser. På samme måte som folk oppfatter begrepet kreativitet ulikt, forstås også måten kreativitet frigjøres på ulikt. Hagemann (1992) forklarer at for å kunne være kreativ

trenger man å bryte ut av sine gamle tankemønstre, kunne se en sak fra flere sider og lete etter alternativer, utsette evalueringen og provosere vedtatte sannheter. Med denne forklaringen vil man kanskje kunne se en større mulighet for at barnevernspedagoger kan ta i bruk også sine kreative ressurser.

Om bruk av kreativitet fører til at klienter og brukere i alt for stor grad for ulik behandling i tilnærmet like saker, kan det være påklagelig etter et likebehandlingsperspektiv (NOU 2000:12). Barnevernet har tidligere blitt kritisert for at det er stor variasjon i tiltakene. Selv om dette ikke har vært i forhold til hjelpetiltak, bør man kanskje likevel passe på at det ikke blir alt for stor forskjell (NOU 2000:12).

Noen vil kanskje knytte kreativitet til galskap og trekke frem at det er en nær sammenheng mellom kreative personer, spesielt kunstnere og galskap. De fleste av oss kjenner kanskje til historien om den nederlandske kunstneren van Gogh, som blant annet skar av sitt eget øre. Denne myten om at det finnes en nær sammenheng mellom kreativitet og galskap finnes det lite støtte for i forskningen, og undersøkelser viser heller det motsatte (Olsen, 1999).

7. Avslutning

Jeg har i det foregående forsøk å vise hvordan kreativitet kan komme til nytte i arbeidet gjennom tre nivåer. Det ene er barnevernspedagogen, det andre er brukerne eller klientene og det tredje er selve arbeidet som utføres. I lys av dette har jeg vist en del positive sider og fordeler ved det å velge en kreativ tilnærming og ved det at barnevernspedagoger tar i bruk sine kreative ressurser. I barnevernsfaglig arbeid er det viktig at man ikke glemmer klientene og brukerne. Om man gjør det kan en mulig fallgrube kanskje være det at man tenderer til å se på klienter eller brukere som værende til for barnevernspedagoger, og ikke omvendt som det kanskje heller burde være. Derfor har jeg i tillegg lagt fokus på de unges egne kreative ressurser, og fremmet resiliensforskningens funn i forhold til kreativitet.

Det vil naturligvis være noen utfordringer i forhold til det å jobbe kreativt, men som jeg har nevnt tidligere i teksten vil det også kunne gi glede og bidra til vekst og positiv utvikling. Kreativitet og det å bruke menneskets totale ressurser gjennom utnyttning av både høyre og venstre hjernehalvdel, synes for meg, i det minste ikke å være i direkte strid med det yrkesetiske.

I liket med andre, blant annet Kaufann (2006), tror jeg at det i samfunnet vil etter hvert bli en økende etterspørsel av menneskers kreative ressurser. Dette indikerer kanskje at det samtidig vil bli et større rom for bruk av kreativitet. Det gjelder muligens også på barnevernspedagogenes arbeidsplasser. Helt til slutt vil jeg nevne et sitat fra den store teoretikeren Albert Einstein: *Imagination is more important than knowledge.*

Kilder:

- Bach, Ellen. 1972. *Kreativitet i teori og praksis*. Copenhagen: Gyldendalske Boghandel, Nordisk forlag AS.
- Backe-Hansen, Elisabeth. 2004. *God nok omsorg. Riktige beslutninger i barnevernet*. Oslo: Kommuneforlaget
- Berven, Unni. 2004. *Omsorg under lupen*. Hovedoppgave ved Høgskolen i Oslo, avdeling ØKS.
- Borge, Anne Inger Helmen. 2003. *Resiliens. Risiko og sunn utvikling*. Oslo: Gyldendal Akademisk.
- Bunkholdt, Vigdis og Sandbæk, Mona. 2004. *Praktisk barnevernsarbeid*. Oslo: Gyldendal Akademisk
- Gelfand, Bernard. 1988. *The creative practitioner: creative theory and method for the helping services*. New York: The Haworth Press.
- Gjertsen, Per-Åge, 2003. *Sosialpedagogikk*. Bergen: Fagbokforlaget.
- Hagemann, Gisela. 1992. *Den gode sirkel*. Oslo: Hjemmets bokforlag A/S.
- Kaufmann, Geir 2006. *Hva er kreativitet*. Oslo: Universitetsforlaget AS.
- Lange, Jon. 2000. "Du må ikke snakke til meg som en annenrangs borger!" Kapittel 17 i Rønnestad, Michael Helge og von der Lippe, Anna (red). *Det kliniske intervjuet*. Oslo: Gyldendal Norsk Forlag AS.
- Leira, Halldis Karen. 2003. *Det gode nærvær: kulturens psykologiske betydning*. Bergen: Fagbokforlaget Vigmostad & Bjøreke AS

- Levin, Irene. 2004. *Hva er sosialt arbeid*. Oslo: Universitetsforlaget AS.
- Lindboe, Knut. 2003. *Barnevernrett*. Oslo: Universitetsforlaget.
- NOU 2000:12. *Barnevernet i Norge*. Barne- og familiedepartementet.
- Nybø, Lorentz. 2001. *Aktiviteter og aktivisering i sosialpedagogisk arbeid*. Oslo: Pedkolen AS
- Olsen, Per Arne. 1999. *Aktivitetsfag. Artikler og aktiviteter knyttet til aktivitetsfagundervisningen*. Høgskolen i Oslo; avd. ØKS. Barnevernspedagogutdanningen.
- Rygh, Astrid Eidseth. 1986. *Kreativ kommunikasjon. Hvordan øve opp skapende evner gjennom samvær og handling*. Lillehammer: J. W. Cappelens Forlag AS.
- Røkenes, Odd Harald og Hanssen, Per-Halvard. 2003. *Bære eller bryte. Kommunikasjon og relasjon i arbeid med mennesker*. Bergen: Fagbokforlaget Vigmostad & Bjørke AS.
- Statistisk sentralbyrå: <http://www.ssb.no/aarbok/tab/tab-139.html>
- Sundin, Bertil. 1978. *Barns musikaliska utveckling*.
- Syse, Aslak (red). *Norges lover. Lovsamling for helse- og sosialsektoren 2003-2004*. Oslo: Gyldendal Akademisk
- Wormnes, Bjørn og Manger, Terje. 2005. *Motivasjon og mestring. Veier til effektiv bruk av egne ressurser*. Bergen: Fagbokforlaget Vigmostad & Bjørke AS.
- Yrkesetisk grunnlagsdokument for barnevernspedagoger, sosionomer og vernepleiere.